

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ХРИСТІЯНСЬКИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра Богослов'я

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Історія християнства»**

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність – 041 Богослов'я
Галузь знань – 04 Богослов'я

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 3 від 07 грудня 2020 р.

Херсон 2020

1. Дані про викладача дисципліни

Прізвище, ім'я, по батькові викладача	Лубенець Юлія Володимирівна
Доктор філософії; богослов'я	
E-mail	liebenutz@gmail.com

2. Анотація дисципліни

Вивчення дисципліни «Історія християнства» спрямоване на формування знання про розвиток історії християнства, які є основою для зрілої віри та ефективного служіння. Навчальна дисципліна «Історія християнства» належить до нормативних дисциплін.

3. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів - 6	Галузь знань 04 Богослов'я	Нормативна	
Загальна кількість годин 180 – д.в. 150 – з.в.	Спеціальність 041 Богослов'я	Рік підготовки	
	Освітня програма Бакалавр богослов'я. Християнське керівництво	1-й	1-й
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання – 3 год	Рівень вищої освіти: бакалаврський	48 год.	12 год.
		Практичні, семінарські	
		42 год.	12 год.
		Самостійна робота	
		90 год.	126 год.
		Вид контролю: екзамен	

4. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Історія християнства» є викласти історичний матеріал о головних рухах та подіях в історії християнської Церкви. Знання про розвиток цієї історії закладає основу для зрілої віри та ефективного служіння. Курс прагне показати вплив християнської віри на еволюцію європейської культури. Він також демонструє як культура впливала на формування християнських доктрин та закладів. Курс допоможе студентам більш глибоко ознайомитися зі своєю духовною спадщиною, краще зрозуміти Бога, побачивши як Він діє в історії, а також навчитися більш ефективно служити Йому та людям.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія християнства» є формування вмінь студентів системно й історично:

- аналізувати основні етапи розвитку християнської Церкви;

- досліджувати вплив християнства на політичні, економічні, соціальні і культурні явища, а також їх вплив на неї впродовж століть;

- працювати за науковою літературою і комплексом джерел з історії християнства.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання (компетенцій):

Інтегральна компетентність	Здатність використовувати отримані знання, уміння й навички для власного особистісного зростання та ефективного лідерського служіння.
Загальні компетенції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу 2. Здатність до критичного мислення 3. Здатність до науково обгрунтованої інтерпретації історичних подій та явищ 4. Здатність самостійно працювати з літературними джерелами 5. Розуміння природи наукових знань та меж їх застосування в практиці християнського керівництва
Спеціальні (фахові, предметні) компетенції	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Які процеси, події, явища відбувалися впродовж основних етапів розвитку християнства; - Розуміти їх обумовленість і причинно-наслідковий контекст; - Орієнтуватися в історії формування та розвитку різних релігійних течій, їх доктрин та культово-обрядової практики. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вільно володіти навчальним матеріалом з курсу історії християнства; - Розкривати суть будь-якого питання з тих, які розглядалися під час лекційних та семінарських занять; - Обстоювати власну точку зору на дискусійні проблеми історії християнства; - Працювати з науковою літературою та джерелами з історії християнства.

Міждисциплінарні зв'язки.

Навчальна дисципліна «Історія християнства» є складовою циклу професійної та практичної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Знання, отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни, в подальшому будуть використані при вивченні таких навчальних дисциплін: «Історія християнства в Україні», «Патристика», «Систематичне богослов'я», «Місіологія», «Православ'я», «Порівняльне богослов'я».

5. Програма навчальної дисципліни «Історія християнства»

Розділ 1. Стародавній та середньовічний період (I-XV ст.).

Тема 1. Вступ до курсу «Історія християнства».

Предмет та завдання курсу. Методологія вивчення історії християнства. Сучасні

концепції вивчення історії та їх застосування при вивченні історії християнства. Концептуальні підходи до вивчення історії християнства. Головні джерела історії християнства. Історіографія історії християнства. Аналіз навчальної літератури. Періодизація історії християнства. Значення курсу «Історія християнства» для фахової підготовки та вироблення сучасної історичної свідомості й релігійної культури.

Тема 2. Доба виникнення християнства: історичні, соціальні та ідейно-психологічні характеристики.

Економічний та політичний лад. Стан суспільства в імперії: людина і держава. Елліністичний світогляд та його особливості в цю епоху. Філософські школи. Релігійні культури.

Палестина в елліністичному світі. Римське панування. Месіанські, есхатологічні сподівання в іудейському середовищі.

Тема 3. Християнська церква перших століть нашої ери. Виникнення та поширення.

Образ Ісуса Христа в Євангеліях. Релігійне вчення раннього християнства. Ісус та апостоли.

Виникнення християнської Церкви. Перша громада в Єрусалимі. Життя перших громад. Павло – «апостол поган». Ставлення влади до християн. Гоніння. Внутрішня організація християнської Церкви. Відносини помісних церков. Церковна дисципліна. Формування церковного віровчення і перші символи віри. Боротьба з єресями. Формування біблійного канону.

Християнські богослови перших століть: апологети, єресіологи, Александрійська та антиохійська школи. Християнське богослужіння перших віків. Християнське мистецтво.

Тема 4. Християнство епохи вселенських соборів (IV-VIII ст.)

Церква та держава у IV ст.: політика імператора Константина I. Проблема стосунків Церкви і влади після Константина. Церковна організація: формування східних патріархів та римського престолу. Поділ на духовенство і мирян. Виникнення чернецтва.

Вселенські собори та розвиток християнського віровчення. Тринітарна проблема. Аріанство. Несторіанство. Монофізитство. Монофелітство. Роль Халкідонського собору 451 р. «Давні східні церкви». Іконоборство. Сьомий Вселенський собор. Видатні богослови епохи Вселенських соборів.

Тема 5. Західна Церква у Середні віки.

Навернення германських племен до християнства та їх вплив на Західну Церкву. Західна церква та феодалізм. Зміцнення папської влади в Римській церкві. *Dictatus Papae*. Інокентій III. Виникнення Ісламу. Епоха хрестових походів. Західне чернецтво. Жебраючі

ордени. Середньовічне богослов'я. Історія інквізиції. Криза Католицької церкви у перед реформаційну епоху.

Тема 6. Східна Церква у Середні віки.

Поділ 1054 р. Його передумови, чинники та наслідки. Православні землі після розділення церков. Іноземне панування. Устрій православних церков під ісламським пануванням. Москва – «Третій Рим». Ісихазм та практика чернечого життя. Місіонерство в Золотій Орді.

Розділ 2. Сучасний період (XVI- початок XXI ст.).

Тема 7. Реформоване християнство: ранній або «класичний» протестантизм. Католицька та Православна Церков в епоху Реформації.

Предтечі Реформації. Німецька Реформація. Мартін Лютер. Основні принципи Реформація. «Цюріхська Реформація». Ульріх Цвінглі. «Женевська Реформація». Жан Кальвін. Радикальна Реформація. Офіційна Реформація у Британії. Церква Англії.

Католицька Реформація та Контрреформація. Орден єзуїтів. Тридентський собор. Релігійні війни.

Східна Церков та Реформація. Франциск Скорина. Православні братства. Острожська Біблія. Місіонерська діяльність.

Тема 8. Християнство в епоху Просвітництва.

Тридцятирічна війна та її наслідки для європейського християнства. Просвітництво в Європі. Раціоналізм і деїзм. Філіп Яків Шпенер та пійтисти. Ніколас фон Цінцендорф та гернгути. Брати Уеслі та методизм. Православна Церков в епоху Просвітництва.

Тема 9. Християнство у XIX столітті.

Французька революція та її вплив на Католицьку Церкву. Перший Ватиканський собор. Шлейєрмахер та протестантський лібералізм. Дехристиянізація та секуляризація європейського суспільства впродовж XIX ст. Розвиток біблійного критицизму. Виникнення нових сект. Індустріалізація в Європі та її вплив на християнство. Православна Церков в XIX столітті. «Велике століття місіонерства».

Тема 10. Християнські конфесії в XX столітті.

Протестантські течії в XX ст. Карл Барт та нео-ортодоксія. Другий Ватиканський собор (1962-1965) та реформи в католицькому християнстві. Православна Церков часів радянської влади. Помісні православні Церкви: Константинопольська, Олександрійська, Антіохійська, Єрусалимська, Руська, Грузинська, Елладська, Кіпрська, Сербська, Болгарська, Румунська та інші. Християнство у Святій Землі, Західній і Центральній

Європі, Азії, Африці, США та Австралії. Східні Церкви, що не перебувають у спілкуванні із Вселенським Православ'ям. Екуменізм і Всесвітня Рада Церков. Християнський світ в ХХІ ст.

5.1 Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми
1	Вступ до курсу «Історія християнства»
2	Доба виникнення християнства: історичні, соціальні та ідейно-психологічні характеристики
3	Образ Ісуса Христа в Євангеліях. Ісус та апостоли
4	Виникнення християнської Церкви. Життя перших громад
5	Ставлення влади до християн. Гоніння.
6	Християнські богослови перших століть: апологети, ересіологи
7	Церква та держава у IV ст.: політика імператора Константина
8	Виникнення чернецтва
9	Вселенські собори та розвиток християнського віровчення
10	Видатні богослови епохи Вселенських соборів
11	Навернення германських племен до християнства та їх вплив на Західну Церкву
12	Виникнення Ісламу. Епоха хрестових походів
13	Західне чернецтво. Жебраючі ордени.
14	Криза Католицької церкви у перед реформаційну епоху
15	Поділ 1054 р. Його передумови, чинники та наслідки
16	Православні землі після розділення церков
17	Передумови західноєвропейської Реформації
18	Реформація в Німеччині та Швейцарії
19	Радикальна Реформація
20	Католицька Реформація та Контрреформація
21	Тридцятирічна війна та її наслідки для європейського християнства
22	Пієтизм та методизм
23	Православна Церков в епоху Просвітництва
24	Французька революція та її вплив на Католицьку Церкву. Перший Ватиканський собор
25	Шлейєрмахер та протестантський лібералізм
26	Православна Церков в ХІХ столітті
27	«Велике століття місіонерства»
28	Протестантські течії в ХХ ст.
29	Ватиканський собор (1962-1965) та реформи в католицькому християнстві
30	Православна Церков в ХХ ст.
	Разом

5.2 Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми
1	Месіанські, есхатологічні сподівання в іудейському середовищі в I ст.
2	Павло – «апостол поган»
3	Боротьба з ересями в II-III ст.

4	Тринітарна проблема. Аріанство. Несторіанство. Монофізитство. Монофелітство
5	Зміцнення папської влади в Римській церкві
6	Середньовічне богослов'я
7	Устрій православних церков під ісламським пануванням
8	Предтечі Реформації
9	Східна Церков та Реформація
10	Просвітництво в Європі та його вплив на християнство
11	Дехристиянізація та секуляризація європейського суспільства впродовж XIX ст.
12	Виникнення нових сект у XIX ст.
13	Індустріалізація в Європі та її вплив на християнство
14	Екуменізм і Всесвітня Рада Церков
15	Християнський світ в XXI ст.
	Разом

5.3 Самостійна робота

№ з/п	Назва тем рефератів
1	Філософські школи та релігійні культури в Римській імперії в I ст.
2	Палестина в елліністичному світі
3	Формування біблійного канону
4	Християнське богослужіння перших віків
5	Александрійська та антиохійська школи
6	Іконоборство. Сьомий Вселенський собор
7	Західна церков та феодалізм
8	Історія інквізиції
9	Москва – «Третій Рим»
10	Місіонерство в Золотій Орді
11	Основні лідери реформації (Лютер, Цвінглі та Кальвін)
12	Основні принципи Реформації
13	Ніколас фон Цінцендорф та гернгути
14	Розвиток біблійного критицизму в XIX ст..
15	Карл Барт та нео-ортодоксія
16	Східні Церкви, що не перебувають у спілкуванні із Вселенським Православ'ям
	Разом

6. Види контролю і система накопичення балів

	Види контрольного заходу	Кількість контрольн. заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Виступ на семінарському занятті	15	0-3	0-45
2	Участь у дискусії на семінарському занятті	15	0-1	0-15
3	Виконання самостійної роботи	16	1	16
4	Контрольне тестування за вивченим матеріалом (письмово)	1	24	24
	Разом			100

7. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою / National grade		Мін. бал / Min. marks	Макс. бал/ Max. marks	Шкала ЄКТС / ECTS grade
недиференційована шкала / undifferentiated grade	диференційована шкала / differentiated grade			
Зараховано / Passed	Відмінно /Excellent	90	100	A
	Добре / Good	82	89	B
		74	81	C
	Задовільно / Satisfactory	64	73	D
60		63	E	
Не зараховано / Fail	Незадовільно / Fail	35	59	Fx
		0	34	F

8. Плани семінарських занять.

Семінар 1

Тема: Месіанські, есхатологічні сподівання в іудейському середовищі в I ст.

План

1. Політичне становище в Палестині в I ст.
2. Релігійні партії в Палестині в I ст.
3. Очікування Месії як Царя-визволителя.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 5, 12, 13, 20, 32, 35, 42, 45.

Семінар 2

Тема: Павло – «апостол поган».

План.

1. Основні віхи життя апостола Павла.
2. Місіонерські подорожі апостола Павла.
3. Богослов'я апостола Павла.
4. «Стратегія» розповсюдження Благої вісті.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 5, 12, 13, 20, 21, 32, 35, 42, 45.

Семінар 3

Тема: Боротьба з єресями в II-III ст.

План.

1. Єресі в Церкві II-III ст.
2. Апологетичні твори, спрямовані на боротьбу з єресями.
3. Формування перших символів віри.
4. Формування систематичного богослов'я.
5. Формування біблійного канону.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 4, 6, 8, 12, 13, 20, 21, 26, 32, 41, 42, 45.

Семінар 4

Тема: Тринітарна проблема. Аріанство. Несторіанство. Монофізитство. Монофелітство.

План.

1. Тринітарна проблема.
2. Виникнення та поширення аріанства. Основи цього віровчення.
3. Несторіанство та Ефеський собор.
4. Монофізитство та монофелітство.
5. Роль Халкідонського собору 451 р.
6. «Давні східні церкви».

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 1, 4, 8, 12, 13, 20, 21, 26, 32, 41, 42, 45.

Семинар 5

Тема: Зміцнення папської влади в Римській церкві.

План.

1. Папа Лев I та варвари.
2. Григорій I – перший середньовічний папа.
3. Григорій VII та Dictatus Papae.
4. Інокентій III – zenit папської влади.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 12, 13, 20, 21, 22, 26, 30, 32, 42, 45.

Семинар 6

Тема: Середньовічне богослов'я.

План.

1. Система освіти Середньовіччя.
2. Середньовічна схоластика..
3. Основні богослови середньовічного Заходу (Ансельм Кентерберійський, П'єр Абеляр, Хома Аквінський).
4. Розвиток богослов'я на Сході.
5. Григорій Палама та ісихазм.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 13, 20, 21, 22, 26, 30, 32, 41, 42, 45.

Семинар 7

Тема: Устрій православних церков під ісламським пануванням.

План.

1. Флорентійська унія.
2. Завоювання турків-османів і загибель Візантійської імперії.
3. Країни Близького Сходу та Балкан під владою турків.
4. Православна Церков на завойованих турками землях.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 3, 12, 13, 20, 21, 26, 29, 32, 37, 42, 45.

Семинар 8

Тема: Предтечі Реформації.

План.

1. Життя та діяльність Джона Вікліфа.

2. «Реформація» Джовані Савонароли.
3. Життя та діяльність Яна Гуса.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 12, 13, 20, 21, 26, 32, 42, 45.

Семинар 9

Тема: Східна Церков та Реформація.

План.

1. Кирило Лукаріс та його «Сповідання віри».
2. Франциск Скорина та «Біблія Руська».
3. Православні братства.
4. Острожська Біблія.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 12, 13, 20, 21, 26, 32, 42, 45.

Семинар 10

Тема: Просвітництво в Європі та його вплив на християнство.

План.

1. Виникнення нових філософських та релігійних течій в епоху Просвітництва.
2. Церква та держава в Європі доби Просвітництва.
3. Православна Церква в епоху Просвітництва.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 2, 12, 13, 20, 21, 26, 30, 32, 41, 42, 45.

Семинар 11

Тема: Дехристиянізація та секуляризація європейського суспільства впродовж XIX ст.

План.

1. Виникнення нових філософських течій в XIX ст.
2. Весна Народів 1848 рік.
3. Церква в полеміці із світською культурою XIX-го століття.
4. Католицький модернізм і антимодерністична реакція.
5. Отто фон Бісмарк і «Культуркамф» у Німеччині.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 12, 13, 20, 21, 26, 30, 31, 32, 41, 42, 45.

Семинар 12

Тема: Виникнення нових сект у XIX ст.

План.

1. Джозеф Сміт та мормони.
2. Свідки Єгови.
3. Сестри Фокс та спірітізм.
4. Мері Бейкер Едді та «Християнська наука».

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 8, 12, 13, 20, 21, 26, 30, 32, 42, 45.

Семинар 13

Тема: Індустріалізація в Європі та її вплив на християнство.

План.

1. Соціальні проблеми як наслідок індустріалізації в Європі.
2. Католицька Церква та соціальні проблеми.
3. Протестантські церкви та соціальні проблеми.
4. Видатні соціальні реформатори та борці за соціальні права.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 12, 13, 26, 32, 41, 42, 45.

Семінар 14

Тема: Екуменізм і Всесвітня Рада Церков.

План.

1. Місіонерська конференція в Единбурзі (1910) як початок екуменічного руху в ХХ ст.
2. «Віра та устрій Церкви» та «Життя і діяльність».
3. Історія створення Всесвітньої Ради Церков.
4. Сучасне становище екуменічного руху.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 12, 15, 16, 18, 20, 21, 26, 30, 32, 39, 40, 41, 42, 45.

Семінар 15

Тема: Християнський світ в ХХІ ст.

План.

1. Основна класифікація новітніх течій та рухів в християнстві.
2. Відносини новітніх течій та рухів в християнстві з історичними та традиційними церквами в Україні.
3. Проблема міжхристиянського порозуміння.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2.

Додаткова: 11, 14, 15, 16, 17, 18, 30, 36, 40, 43.

9. Самостійна робота.

Самостійною роботою з курсу «Історія християнства» є індивідуальне опрацювання матеріалу та підготування відповідних результатів у вигляді реферату. Теми рефератів представлені у списку вище. За виконання роботи може бути нараховано 5-6 балів.

10. Рекомендована література

Основна

1. Головащенко С. Історія християнства. – Київ: Либідь, 1999.
2. Гонсалес Х. История христианства. СПб: Библия для всех, 2008.
3. Норт, Дж. История Церкви. – М.: Протестант, 1995.

Додаткова

1. Аверкий (Таушев), архиеп. Семь вселенских соборов. — СПб., 1995.
2. Ададуrow, Вадим. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття), Львів 2002, с. 282-321.
3. Амвросий (Погодин), архим. Св. Марк Ефесский и Флорентийская уния. — Jordanville, 1963. — Репр.: М., 1994.
4. Амман А. Путь отцов: краткое введение в патристику: Пер. с фр. — М., 1994.
5. Батчелор М. Открывая Библию. — Б. м., 1998.
6. Бенедикт XVI., Отцы Церкви. От Климента Римского до святого Августина. — Москва, 2010.
7. Богданов А. П. Патриарх Никон // Вопросы истории 1(2004): 51-85.
8. Браун Г.О., Ереси: ереси и ортодоксия в истории церкви. — СПб, 2015.
9. Вестфальський мир // Людина і світ 10 (2003) 45.
10. Гудзик Клара. Гітлер і релігія // Людина і світ 7 (1996): 36-40.
11. Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. — Львів, 2000.
12. Дворкин А. Очерки по истории Вселенской Православной Церкви. Нижний Новгород, 2003
13. Джонатан Г. Історія Християнства. Київ 2010.
14. Діяння I Ватиканського собору 1869-1870 рр.
15. Документи Другого Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації. — Львів, 1996.
16. Екуменічний діалог — ідеал і реальність // Людина і світ 11-12 (2002): 2-9.
17. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформацій центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. — К., 2002.
18. Заява Змішаної міжнародної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою та помісними Православними Церквами на VI пленарній сесії у Фрайзінду // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч.2. — С. 447-449.
19. Заява Змішаної міжнародної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою та помісними Православними Церквами на VII пленарній сесії в Баламанді // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч.2. — С. 449-456.
20. Ісіченко І. архієпископ. Загальна церковна історія. Харків, 2001.
21. Карев А. В., Сомов К. В., История христианства. — Германия, 1990.
22. Карсавин Л. П. Католичество: Общий очерк. — Петроград, 1918. — Репр.: Брюссель, 1974.
23. Карсавин Л. П. Св. отцы и учителя Церкви (раскрытие православ'я в их

творения). — М., 1994.

24. Карташев А. В. Вселенские соборы. — М., 1994.

25. Карташев А. В. Очерки по Истории Русской Церкви. — Париж, 1959. — Репр.: М., 1991–1993.

26. Кернс Э. Дорогами христианства. — Москва, 1992.

27. Лакатюр Ж. Єзуїти. Завойовники. Львів 2011.

28. Лобачев С.В. Патриарх Никон. — С-Пб, 2003.

29. Ломизе Е. М. Становление политики Мегмеда II в отношении христиан (православных и католиков) после падения Константинополя (1453) // Славяне и их соседи, т. 4: Османская империя и народы Центральной, Восточной, Юго-Восточной Европы и Кавказа в XV–XVIII веках. Москва, 1992, с. 20-30.

30. Лортц Й. История Церкви: Рассмотренная в связи с историей идей: в 2-х т. — Москва, 2000. — Т. 2.

31. Любомир (Гузар). Екуменічна місія Східних Католицьких Церков у баченні митрополита Андрея (Шептицького) // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 189-211.

32. Маккалох Д., Христианство: три тысячи лет. — Москва, 2016.

33. Медников Ігор. Opus Dei: шлях до святості // Людина і світ 9 (2002): 57-59.

34. Мень А., прот. История религии: В 7 т. — М., 1991–1992.

35. Мень А., прот. Первые апостолы. — М., 2000.

36. Мончак. Ватиканський Собор про Східні Церкви // Богословія 29 (1965): 132-186.

37. Муртузалиев С. И. Из истории болгарского народа под османским господством (Константинопольская патриархия в системе османского управления XV–XVI вв.) // Советское славяноведение т. 3 (1982): 35-42.

38. Назарко І. Церква в сучасному світі // Logos 22 (1971) 297-302.

39. о. Іван Гриньох. Вселенський Собор Ватиканський II. - Мюнхен, 1963.

40. о. Петро Ґаладза. Сприйняття Другого Ватиканського Собору греко-католиками в Україні // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2001. — Ч. 3. — С. 377-399.

41. Пеликан Я., Христианская традиция. История развития вероучения. — Москва, 2007.

42. Санников С. В., Популярная история христианства. 20 веков в пути: неоконченная пьеса в 6 действиях с прологом и эпилогом. — Киев, 2011.

43. Филиппов Б. Иоанн Павел II: личность // Наука и религия 6, 7 (2000).

44. Уокер У., Жан Кальвін: реформатор, теолог, пастор. – Харків, 2010.
45. Хома І. Нарис Історії Вселенської Церкви. Львів, 1995.

11. Екзаменаційні питання

1. Що вивчає історія християнства?
2. Як людство було підготовлене до пришествя Христа?
3. Стан язичництва напередодні Різдва Христового.
4. Іудейські вірування про Месію.
5. Політичне становище Палестини.
6. Які філософські школи існували в період перед Різдом Христовим?
7. Що таке еллінізм?
8. Заснування християнської Церкви.
9. Життя Єрусалимської общини.
10. Діяльність апостолів.
11. Як поширювалось християнство?
12. Відносини Церкви та держави у перші століття свого буття.
13. Гоніння Римської імперії на християн.
14. Церковна організація у ранніх християн.
15. Діяльність перших християнських апологетів.
16. Християнізація Римської імперії.
17. Інститут чернецтва.
18. Чинники та наслідки розколу 1054 року.
19. Передумови Протестантської Реформації XVI ст.
20. Основні принципи Реформації.
21. Вплив Просвітництва в Європі на християнство.
22. Піїтизм та методизм як приклади духовного відродження в епоху Просвітництва.
23. Православна Церква в епоху Просвітництва.
24. Чинники та наслідки Першого Ватиканського собору.
25. Шлейєрмахер як один з видатних представників протестантського лібералізму.
26. Індустріалізація в Європі та її вплив на християнство.
27. Чому XIX століття можна назвати «Великим століттям місіонерства».

28. Другий Ватиканський собор (1962-1965) та реформи в католицькому християнстві.
29. Православна Церков та протестантські течії часів радянської влади.
30. Екуменізм і Всесвітня Рада Церков.